

MŰFAJELMÉLET

Avagy arról, hogy mi van az újságban a tepertőn kívül...

[A műfajismeret fontosságáról]

„Az újságírói mesterség alapvető követelménye az újságírói ábrázolásmódok, tehát a műfajok tökéletes ismerete. Nemcsak arra van szükség, hogy a terméket a kívánt műfajnak megfelelően írják, hanem dönteniük kell arról is, hogy mely témát milyen formában kínálnak az olvasónak.”

[Amiről szó lesz...]

- A sajtóról és az újságírásról általában
- Az objektív műfajokról – vagyis a hír műfajcsaládról
- A részben objektív műfajokról – a riportról és az interjúról
- A publicisztikai műfajokról
- A kritikai műfajokról
- ...és a végén még játszunk is!

[Az újságírásról – az újságíró]

Két kormánypárti képviselő beszélget, valahol, valamikor.

– olvasta, hogy Amerikában agyonlőttek egy újságírót? – kérdezi az egyik.

– Agyonlőni? – csillant fel a másik politikus szeme. – Végül is az se rossz...

A titkárnő bekopog a vezérigazgatóhoz.

– Vezérigazgató úr, egy úr keresi Önt, és a vállalat eredményeiről érdeklődik.

– Te jó ég! És nem tudja, ki az? Újságíró vagy rendőr az illető?

[Az újságírásról általában]

- Miről ír az újság?
 - Spontán események
 - Valóságos események, a médiától teljesen függetlenek (pl. balesetek, választások stb.)
 - Eltervezett események
 - Annak a tudatában szervezik, hogy a sajtó is beszámol róla (átadó ünnepségek, sajtótájékoztatók stb.)
 - Pszeudo események
 - Tudatos események, de spontánnak próbálják beállítani – a tömegmédiák által bemutatott események 90%-a pszeudo – jó PR vagy rossz manipuláció? Ha lelepleződik, hiteltelenné tesz
 - Példák: a Mostari híd és a CNN; Barczai Gabi kukoricatolvajos tudósítása a TV2-n, elcsatangolt gyermek a Gyurcsány-családnál; politikusi nyilatkozatok és a shortolás... De ezek természetesen csak pletykák!

[A töpörtyű mellett - a hírérték]

- A hírérték olyan tulajdonsága az információnak, amely miatt hírt kell készíteni belőle, hogy minél több emberhez eljusson. Más megközelítésben: a hírérték az információnak az a többlettulajdonsága, amely eladhatóvá teszi. A hírérték meghatározása szigorúan szakmai feladat. A hírértéket az alábbi tényezők növelik:
 - az esemény, történés, cselekvés aktualitása, frissessége
 - a hírben szereplők ismertsége, pozíciója, befolyása
 - a földrajzi és kulturális közelség
 - az esemény, történés, cselekvés egyedisége, szokatlansága, meglepő vagy megdöbbentő volta
 - a tematikai keretbe illeszthetőség, azaz van-e előzménye a hírnek
 - az információ érdekessége, szórakoztató jellege

[A hírérték relativitása 2.]

A jeles zszurnalisztát, aki köztudottan rendkívüli módon érdeklődött a női nem iránt, egy olvasótalálkozón a jelenlévő hölgyek arról faggatták, hogy mi különbség van szerinte a nők és az újság között. Az újságíró gondolkodás nélkül válaszolt:

- Óriási a különbség! A darabokra tépett újság egyetlen nőt sem érdekel, a darabokra tépett nő viszont minden újság érdeklődését nyomban felkelti...

[A lap struktúrája]

- Bár minden lap más, azért van egy nagyjából jól kivehető, általános struktúrájuk:
 - 1. oldal: fő hírek, nagy fotó, ízelítő a tartalomból
 - 2. oldal: külpolitika
 - 3. oldal: vezető, fajsúlyos cikkek, publicisztika
 - 4. oldaltól: hazai/helyi hírek, utána gazdaság
 - A lap második felében általában: kultúra, sport, szolgáltatások (időjárás, TV-műsor, horoszkóp...)
 - Az utolsó oldalon színes hírek a nagyvilágból, celebek, bulvár (szép nő, állatkölyök, kisgyerek...)

[Ami a cikkek legtöbbször van]

- A cikkek többségének – műfajtól függetlenül – van:
 - Címe
 - Leadje vagy kopfja
 - Body-ja, vagyis törzse
- Emellett – alapvetően a terjedelemtől függően – lehet:
 - Alcíme
 - Közcíme
 - Keretes anyaga

[Tartalomhoz a formát...]

A kezdő újságíró az ajtófélfának támaszkodva izgatottan várja, hogy a nagyhatalmú főszerkesztő elolvassa a riportját.

– Unalmas ez a riport – fanyalog a főszerkesztő. – Élénkíteni kellene egy kicsit.

– Esetleg írjam át? – kérdezi reménykedve az ifjú titán.

– Ugyan, kérlek! Tegyéél hozzá egy kopfot, rakjál bele néhány kurzív közcímet, és leadjuk az ünnepi számba...

[A címadás szerepe]

- Az újságcikk címe legyen:
 - figyelemfelkeltő
 - tömör
- A cím lehet:
 - problémafelvető kérdés
 - határozott állítás, kijelentés
 - Idézet
 - talányos
 - humoros...
- Angol nyelvterületen a címek rövideége a nyelvhelyesség rovására is mehet (alany, állítmány hiányozhat stb.)

[A lead vagy kopf szerepe]

- Ha jól van megírva és figyelemfelkeltő, akkor a cikk továbbolvasására késztet. Ha rossz a kopf, elrettent...
- A lead lehet:
 - Összefoglaló
 - Egyszerű (egy fontos mozzanat)
 - Drámai (konfliktus kiemelése – pl. RTL Klub Híradó)
 - Idézetet tartalmazó
 - Leíró (tudósítás)
 - Az olvasót megszólító
 - Következtetéses
 - Helyzetjelentő (pillanatfelvétel)
 - Kérdező

[És akkor a műfajok...]

- A sajtóban megjelenő írásokat alapvetően 3+1 csoportra, úgynevezett műfajcsaládba sorolhatjuk:
 - **Tájékoztató műfajcsalád**
 - hír, tudósítás, információ
 - **Átmeneti, köztes műfajok**
 - riport, interjú
 - **Publicisztikai műfajok**
 - Vezércikk, tárcsa, jegyzet, kommentár, glossza, pamflet...
 - **Szolgáltató vagy kiegészítő műfajok**
 - Horoszkóp, eseménynaptár, receptek, a szakértő válaszol, olvasói levelek stb.

[Ami a legfontosabb!]

***A hír szent,
a vélemény szabad!***

...és a két műfaj alapvetően nem keverhető!

[A hír szent, a vélemény szabad]

- Az újságíró-szervezetek közös etikai alapelveiből:
 - a) Az újságírói munkában következetesen és világosan el kell választani egymástól a hírt és a véleményt. Közös etikai alapelvünk: A hír szent, a vélemény szabad!
 - b) A hír tényeket, adatokat közöl, valóságtartalma a tényeken alapul és bárki által ellenőrizhető. Közös etikai alapelvünk: nem szabad hazudni!
 - c) A véleményt - amely szükségszerűen szubjektív - az újságírónak etikusan formában kell kifejeznie. A sajtószabadság keretei között cselekvő tényfeltáró újságírást tehát csak az információk valósághűségének és a vélemények tisztességének követelménye korlátozhatja.

[Az újságírói korrektségről]

Olasz püspök érkezik látogatóba New Yorkba. Az indulás előtt figyelmeztetik, hogy legyen nagyon óvatos az amerikai újságírókkal, mert azok amilyen szenzációhajhászok, kiforgatják a szavait. Éppen ezért a legjobb, ha nem állít semmit, hanem a kérdésre kérdéssel felel.

A püspököt már a repülőgépen megrohanja a sajtó. Az egyik zurnaliszta arról kérdezi az atyát, hogy a tárgyalásai során kíván-e foglalkozni az amerikai utcalányok helyzetével. A püspök – ahogyan azt tanácsolták neki, biztos, ami biztos – a kérdésre kérdéssel felel:

– Vannak Amerikában utcalányok?

Másnap az amerikai bulvárlapok a következő vastag betűs szalagcímekkel jelentek meg:

*– AZ OLASZ PÜSPÖK ELSŐ KÉRDÉSE AZ ÁLLAMOKBAN:
„VANNAK ITT UTCALÁNYOK?”*

A hír műfajcsalád

A hír,
az információ
és a tudósítás

[A hír: az újság alapegysége]

- A hír definíciója: A hír olyan ellenőrzött és igaznak bizonyult információ, amely közérdeklődésre tart számot, és amely speciális újságíró szakmai eljárás eredményeként jött létre.
- A hír rövid, tömör, világos és tárgyilagos sajtóanyag. Általában hat kérdésre kell választ adnia: ***Ki? Mikor? Hol? Mit? Miért? Hogyan?*** (5W + 1H)
- Egyesek szerint egy jól és pontosan megírt hírben egyetlen felesleges szó nincs, ami nem jelent mást, mint hogy bármely szó kihúzása már értelmezhetetlenné tenné a hírt.

[Nem is lehetne rövidebb...]

Horváth Zoltánt, a Magyar Nemzet egykori szerkesztőjét a munkatársai tömörség-komplexussal vádolták. Az volt az elve ugyanis, hogy a legrövidebb hír sem elég rövid. Az egyik újságíró egyszer bosszúból a következő hírt adta a kezébe: *„Kovács János égő gyufával nézte meg, van-e benzin a tartályban. Volt. Szerdán temetik.”*

Horváth szerkesztő úr erre mindössze annyit jegyzett meg:

– Vagy a „*Volt*”, vagy a „*Szerdán temetik*” fölösleges...

[A hírek csoportosítása 1.]

- Tényhír
 - Csak a kit, mit, mikor és a hol kérdésekre válaszol.
- Teljes hír
 - Mind a hat alapvető kérdésre (5W + 1H) válaszol.

[A hírek csoportosítása 2.]

- Kemény hír
 - Napi aktualitása van, a hírértékének elsődleges jellemzője a naprakészség, az időszerűség. Általában politikai és gazdasági hírek tartoznak ezek közé.
- Puha hír
 - Elsősorban a társadalmi és kulturális élet, valamint a helyi közösségek hírei, nem a napi aktualitás az elsődleges hírértéke.

[A hírek csoportosítása 3.]

- Címes hír
 - Fontos hír, amelyet címmel emelnek ki.
- Mínuszos hír
 - Kisebb hírértékű hír. Nevét arról kapta, hogy az újságokban hagyományosan a mínusz (-) karakter vezette be.

[A hír felépítése]

- A (címes) hír leaddal kezdődik, amely összefoglalja a legfontosabb információkat.
- A hírtestben (body) tulajdonképpen ennek a leadnek a kibontása, részletesebb ismertetése történik.
- A hír elején vannak a legfontosabb információk, míg a leghenyegtelenebbek a hír végére szorulnak („fordított piramis” elv). Így könnyen rövidíthető...

[A megírt cikk vagy információ]

- Van, ahol a hosszabb (10–15 sornál nagyobb terjedelmű), címmel és leaddal ellátott hírt információnak vagy „megírt cikknek” is nevezik.
- Ezek nem tudósítások (tehát nincs benne személyes elem és helyszíni jelenlét érzékeltetése), hír szikárságúak, forrásuk jellemzően telefonon vagy más forrásokból megszerzett információ.

[Egy elgondolkodtató gondolat]

*„Hír az, aminek a kinyomtatását
valaki meg akarja akadályozni;
minden más – hirdetés.”*

*William Randolph Hearst
amerikai sajtómágnás*

[A tudósítás]

- A hír mellett a tájékoztató műfajcsalád másik fontos tagja
- Természetesen válaszol a hír alapkövetelményének számító 5W + 1H kérdésre
- Ugyanakkor a hírnél terjedelmesebb, egyéni hangvételi elemeket is tartalmaz – de a tudósítás szubjektivitása ezen túl nem terjedhet!

[A tudósítás]

- A tudósítás egy időszerű, hírértékkel bíró eseményről számol be: közöl, leír, regisztrál, beszámol – de nem dolga a nyomozás, a felderítés, az értékelés
- Egyedi közlés – tehát mindig az adott újság/sajtóorgánium saját információja
- Az adott szerkesztőség újságírójához vagy riporteréhez kötődik
- Fontos az újságíró személyes jelenléte, mert szemtanúként számol be az eseményről – de csak beszámol, nem mond véleményt!

[A jó tudósítás 1.]

- A jó tudósítás jellemzői:
 - Jó kezdés, jó cím, ötletes lead
 - Személyes, egyedi hangvétel
 - Érezhető belőle a személyes jelenlét – az olvasó, néző, hallgató világosan, félreérthetetlenül és pontosan képes tájékozódni arról az eseményről, amiről a tudósítás készült
 - Ugyanakkor a hír műfajcsaládnak megfelelően alapvető követelmény a pontosság a tartalomban

[A tudósítás]

Új tudósító kerül a laphoz. A főszerkesztő behívhatja, és többször is hangsúlyosan felhívja a figyelmét arra, hogy a tudósításban a pontosság mindenek fölött való. Két nap múlva ismét hívhatja a főnök az új munkatársat:

– Micsoda marhaságot írt maga itt össze?! Mi az, hogy 999 szem meredt a beszédét tartó párttitkára?

– Ez csak a pontosság, főszerkesztő elvtárs – magyarázta az ifjú kolléga. – A gyűlésen ugyanis pontosan ötszázan voltak, de az egyik résztvevő a fél szemére vak volt...

[A jó tudósítás 2.]

- Nem helyezi máshová a hangsúlyokat, mint amelyek az adott eseményben benne voltak.
- Nem tükröződik benne a tudósított eseményről sem az újságíró, sem a lap véleménye.
- Ha a tudósító vagy a szerkesztő véleménye szerint a tudósító olyannyira kirívó eseményről tudósított, hogy amellet nem lehet megjegyzés nélkül elmenni, akkor kommentárt kell fűzni a tudósításhoz. Ügyelni kell viszont arra, hogy ez a kommentár világosan, jól megkülönböztetetten elkülönüljön a tudósítástól.
- A jó tudósítás nem tartalmaz értékítéletet és minősítést!

[A tudósító felelőssége]

- Nem a tudósító dolga, hogy eldöntse, hogy egy-egy elhangzott kijelentés mennyire lehet konfliktusok forrása, ha nyilvánosságra kerül.
- Az ismeretek birtokában dönt a terjedelemeről.
- Dönt arról, hogy kit és mit is akar pontosan, szó szerint idézni.
- Nem engedheti meg magának azt a luxust, hogy tárgyi tévedéseket kövessen el és pontatlan információkat közöljön.
- A tudósítás a helyszínen tapasztaltakat jelenítse meg, azokat világos, közérthető szerkezetben közvetítve az olvasónak, hallgatónak, nézőnek.

[A tudósítás]

- A technika fejlődésével, a hírverseny felgyorsulásával és az információs társadalom fejlődésével a hagyományos tudósítás műfaja is visszaszorulóban van a sajtóban.
- A helyét – sajnos – egyre inkább átveszik a címes hírek, az információk, a megírt cikkek – amelyekhez az információ telefonon, e-mailen és az interneten is begyűjthető, és amelyek megírása így nem igényel személyes jelenlétet.

Átmeneti, köztes műfajok

Az interjú
és a riport

[Ne tessék összekeverni!]

- A riport és az interjú fogalma – bár gyakran egymás szinonimájaként használják – nem ugyanaz!
 - Az interjú beszélgetés, kötött kérdés-válasz formában, ahol a kérdező újságíró jobbára a háttérben marad
 - A riport pedig – leegyszerűsítve – olyan, mint egy szubjektív elemekkel, értékítélettel, oknyomozással, interjú-elemekkel gazdagított, jó esetben irodalmi értékekben is gazdag tudósítás...

[Az interjú fogalma]

- Az interjú kettős informálást nyújtó, az alanyára koncentrált, asszimetrikus dialógus, amelyben a kérdező egyenrangúságát szakmai és tárgyi felkészültsége, empátiája és céltudatossága teremtheti meg.
 - **Kettős informálást nyújtó:** egyrészt információt kapunk arról, amit az alany elmond, másrészt információt kapunk magáról az alanyról is.
 - **Alanyára koncentrált:** Az interjú az alanyáról (is) szól.
 - **Asszimetrikus dialógus:** Arra utal, hogy a szerepek nem arányosan vannak felosztva. Az egyik fél mindig kérdez, a másik mindig válaszol.

[Az interjú]

- Az interjú: két ember beszélgetése azzal a céllal, hogy a közönség (az újságolvasó, a tévénéző vagy a rádióhallgató) információhoz jusson.
- Az újságírás egyik alapműfaja, de jelent újságírói munkamódszert is.
- A szó – az angol interview – jelentése: találkozás, megbeszélés valamilyen céllal; meghallgatás; kikérdezés
- Meginterjúvolni valakit annyit tesz, mint felkínálni a lehetőséget a megszólalásra.

[Az interjú]

- Már az ókori görögök is alkalmazták a kérdés-válasz módszert: filozófiai tárgyú műveket gyakran írtak párbeszéd formában.
- Az interjú mint műfaj a XIX. században jelent meg, James Gordon Bennet amerikai újságíró 1936-ban a New York Daily Heraldban publikálta az első interjút (egy prostituált meggyilkolása kapcsán kérdezte meg az érintetteket).
- Az első magyar interjút Deák Ferencsel készítette Pollack bécsi újságíró.
- A műfaj hazai meghonosodását *A Nap* c. laphoz kötik, ahol az interjúk arra szolgáltak, hogy kielégítsék az emberek kíváncsiságát a színészekkel és más neves emberekkel kapcsolatban.

[Az interjú mint munkamódszer]

- Az interjúkészítés az információszerzés egyik módja.
- Nem minden interjú munkamódszerrel készült anyagból lesz műfaji értelemben vett interjú: átalakulhat hírré, tudósítássá, de lehet belőle megírt cikk, közlemény, nyilatkozat is
- A leghitelesebb munkamódszer és műfaj: itt a legkisebb a lehetősége a torzításnak és a manipulációnak

[Az interjú mint műfaj típusai 1.]

- **Informatív interjú:** egy személy hozzáállását kell kideríteni egy bizonyos kérdéshez. Kiegészíti a hírt és egy tényre világít rá.
- **Személyre vonatkozó interjú:** a meginterjúvottat helyezi előtérbe.
- **Körkérdés:** több személyt juttat szóhoz egy témában.

[Az interjú mint műfaj típusai 2.]

- Az interjú alapvető típusai
 - Információszerző alapinterjú vagy hírinterjú
 - Magazin típusú interjú, beszélgető interjú – lehet portréinterjú is
 - Tematikus nagyinterjú, kritikai interjú
 - Mélyinterjú, életinterjú – portréjellegű
 - Kollektív interjú és körinterjú
 - Álinterjú

[Információszerző hírinterjú]

- Az alany hírforrásként szerepel.
- A hír és a tudósítás alapvető szabályai érvényesek rá (pontosság, korrektség, semmi vélemény).
- A riporter háttérben marad, szerepe az alapkérdések feltevésére korlátozódik.
- A rádióban, televízióban ilyen a krónika vagy híradó típusú interjú.
- Fontos, hogy egységes logika alapján épüljön fel, kerek egész, zárt történetet alkosson.
- Az így szerzett információ gyakran megírt cikk formájában jelenik meg.

[Magazin típusú interjú]

- Túlterjeszkedik az információszerző alapinterjú terjedelmén.
- Eseményhez, üggyhöz kötődik, témája bármi lehet.
- Előtérbe kerül az interjú alanyának személye. Személyes észrevételeit is előadhatja saját logikája szerint, felhívhatja a figyelmet az összefüggésekre.
- Az interjú készítőjének feladata, hogy miközben arra törekszik, hogy a legtöbb információhoz hozzájusson, emellett az ismert tényekkel, összefüggésekkel szembesítse az interjú alanyát.
- Fontos a téma exponálása az interjú elején.
- Rádióban, televízióban 10-12 perces terjedelmű, újságban akár 10-12 flekk.

[Tematikus nagyinterjú]

- Egy adott témához kötődik, célja annak körbejárása, kifejtése.
- Általában önálló műsor televízióban, rádióban, lehet egy órás is. A nyomtatott sajtóban egyre kevésbé van jelen, csak irodalmi folyóiratokban.
- Nagyfokú felkészültséget igényel, szakújságírók készítik. A riporter dolga, hogy jó kérdésekkel legyen az alany segítségére.
- Az alany személye előtérben van, amennyiben a témához kötődik. Lehetőséget ad a bő kifejtésre, de nem illik elkanyarodni a témától.

[Mélyinterjú, életútinterjú]

- Az alany maga a főszereplő.
- Elkészítése legalább egy óra.
- A cél az alany személyiségének bemutatása a maga teljességében úgy, hogy ne vesszünk el a részletekben.
- Meg kell keresni azt a pontot, ami alapján fel lehet térképezni az alanyt. Érdeemes lehet előtte találkozni, ismerkedni, ha van erre lehetőség.
- A két beszélgetőtárs együttműködésének eredményeként dől el, milyen lesz a beszélgetés.
- A riporter gerjesztő, katalizátor. Feladata, hogy az alanyt végigvigye, segítse, hogy a legjobb formáját tudja hozni, a legtöbbet és a legőszintebben beszéljen önmagáról.
- Pl. Veiszer Alinda és a Záróra

[Álinterjú]

- Az információszerző alapinterjú ellentéte.
- Előbb készül el a hír, utána az interjú – pseudo jellegű.
- Leginkább a politika használja, és sajnos egyre gyakrabban: előre meghatározzák, milyen üzenetet kell átadni a közönségnek, és aztán ehhez készülnek el a kérdések

[Az interjú]

- Hagyományosan kérdés-válasz felépítésű – de ez főleg magyar sajátosság.
- A nyugati sajtóban a függőbeszédés módszer a népszerűbb, amikor az újságíró nem szó szerint adja vissza az interjút, hanem tömörítve, a szövegbe beleszőve a kérdéseket.

[Hogyan készítsünk interjút 1.]

- A riporter előzetes tájékoztatási kötelezettsége:
 - Előzetes időpont-egyeztetés
 - Jelezzük, hogy mennyi időt vesz igénybe az anyag felvétele és hogy mi lesz a téma
 - Bemutatkozás, melyik médiumot képviseljük.
 - Melyik műsorba, rovatba szánjuk az anyagot.
 - Közöljük a terjedelmet és a megjelenés időpontját,
 - Milyen környezetben szerkesztik majd az anyagot (önálló, montázs, blokk, válasz, illusztráció, tematikus összeállítás)
- A kész anyagot az alanyak joga van megtekinteni!
- Az interjú a lap tulajdona, és csak akkor vonható vissza, ha
 - Elenyészett a cél (már nem aktuális), melynek jegyében az interjú készült.
 - Az interjú alanya lényeges és fontos adatokban, tényekben tévedett és ezt már nem lehet korrigálni.
 - A vágás, szerkesztés során az interjú oly mértékben deformálódott, hogy már nem tükrözi az interjú alanyának valódi, eredeti véleményét.

[Hogyan készítsünk interjút 2.]

- Alaposan meg kell ismerni az ügyet, témát archívumból és kézikönyvekből, az alany korábbi nyilatkozataiból (esetleg könyveiből) megismerjük azokat az adatokat, melyek az ügy feltárásához szükségesek.
- Tudatosítani kell, hogy az interjú elkészítése közös érdek, nem szívességet kérünk, hanem lehetőséget adunk.
- Nyitottnak, határozottnak, bizalomgerjesztőnek kell lenni. A riporter legyen kitartó, akár makacs - de ez nem lehet zaklatás. Az udvariasság kötelező, alázatra nincs szükség.
- Fontos az empátia: figyelembe kell venni az alany lelkiállapotát: zaklatott, sebezhető személyekkel fokozottan figyelmesnek kell lenni.
- A riporter magatartása nem tartalmazhat értékítéletet: a riporter az ellenszenves alannal szemben is köteles lojálisnak és segítőkésznek mutatkozni.

[Hogyan készítsünk interjút 3.]

- Tudatosan kell kialakítani a riporter magatartást. Akkor hiteles, ha nem tér el a valóstól.
- Az interjú jellegétől függően marad a háttérben a kérdező.
- Nyitottság, kíváncsiság, empátia és kommunikációs készség – ezek a fontosak.
- A riporter ne mutassa magát okosabbnak, mint amilyen a valóságban, mert nyegleséggel a tárgyi tudás nem váltható ki. A riporter ne mutassa magát okosabbnak az interjúalányánál – mert a tudálékosság nem csak az interjúalanyt, hanem az olvasót, hallgatót és nézőt is zavarhatja. Fontos az udvariasság!

[A riporteri magatartás fajtái]

- **Présmester:** Alanyából kipréseli azt is, amit ő nem akar elmondani. *(Pl. Mester Ákos)*
- **Zavarba hozó:** Belekapaszkodik például az alany hibáiba, mire ő zavarba jön, és ezt kihasználva mondatja el azt amit egyébként nem szeretne elmondani. *(Pl. Szilágyi János, Havas Henrik, Kálmán Olga...)*
- **Légkörteremtő:** Nem azáltal nyer információt, hogy zavarba hozza az alanyt, hanem olyan légkört teremt, amelyben az alany megnyílik, bizalmat érez. *(Pl. Vitray Tamás)*

[Hogyan kérdezzünk 1.]

- **Nyílt kérdés:** Azt nevezzük nyílt kérdésnek, amire mindenféle válasz lehetséges, tehát korlátlan keretek között lehet válaszolni.
- **Zárt kérdés:** Több fajtája van:
 - **Eldöntendő kérdés:** erre a válasz „igen” vagy „nem”, tehát teljesen korlátozott.
 - **Választási kérdés:** Alternatívát állít fel, melyből választani kell. Ez is korlátoz.
 - **Skála kérdés:** Ebben az esetben 4-5 lehetőségen belül korlátozódik a válasz, melyből szintén választani kell.

[Hogyan kérdezzünk 2.]

- A kérdés legyen rövid – a túl hosszú kérdés tudálékosnak hat.
- Egyszerre csak egy kérdést tegyünk fel.
- Legyen félreérthetetlen.
- Ha indokolnunk kell a kérdést, akkor először indokoljunk, majd azután tegyük fel kérdésünket.
- Polemikus vagy vitatkozó lehet a kérdés: Ennek a tartalomban kell megnyilvánulnia, tehát nem lehet udvariatlan.
- Ne legyen rávezető kérdés, amelynek hallatán tudja az alany, hogy mit is szeretnénk hallani.
- Legyen frappáns, szellemes, de nem magamutogató.
- Legyen szerény, de ne alázatos a kérdésünk.

[A riport]

„A riport az egyetlen, mely a maga eredeti természetességében folyik. Legközvetlenebb rajzolata a valóságnak, s azonfelül szabad és független a szabályoktól. A riportert közli velünk a nyers eseményt, felvonultatja az abban részt vett fő- és mellékalakokat anélkül, hogy kénytelen volna életfolyamatukból többet nyújtani, mint amennyit az esemény megértése kíván.”

Mikszáth Kálmán

[A riport]

„A riport érdekes esemény vagy állapot felfedező bemutatása az eleven leírás és a társadalmi oknyomozás módszereivel.”

Faragó Vilmos

[A riport]

- Az újságírói műfajok legnehezebbje és egyben a legösszetettebb sajtóműfaj is, a legmagasabb szintű szakmai tudást feltételezi.
- A tényközlő, objektív műfajcsaládhoz áll közelebb, ugyanakkor az újságíró nem csupán hírt ad és tudósít, hanem a riporterszemélye maga is része a riportnak.
- A riport szó eredete latin – a reporto ige eredeti jelentése: hírt visz, hírül ad, jelent, hazahoz.

[A riport]

- Szinte minden műfaj elemeit felhasználja, a hírtől az interjún át az esszéig – sőt: a hangulat, a helyszín, a helyzet érzékeltetéséhez szépirodalmi eszközöket is bevethet
- Eszközei: dialógus, miliőfestés – hangulatos helyszín- és környezetrajz –, feszültségteremtés, késleltetés, fordulat. Fontos benne a valóságos sztori, a drámaiság és az atmoszféra.
- A tudósítástól leginkább az különbözteti meg, hogy nem csupán beszámol, de egyúttal a háttérrel is feltárja, emellett a riport szerzője véleményt alkot, értékítéletet mond, a saját szűrőjén át fogalmazza meg a valóságot. E tekintetben a novellához áll közel.
- A novellától viszont leginkább a valós sztori, a pontos információk különböztetik meg.

[A riport fajtái – 1.]

- Elemző riport
 - átmenet az információs műfajcsoportban lévő tudósítás műfaja felé, s elsősorban közéleti eseményeket magyaráz.
- Tényfeltáró és oknyomozó riport
 - „zárt ajkak” aprólékos nyomozói munkával történő felnyitásának eredményét tükrözi, hatása esetenként megrázhatja a közvéleményt.
- Szociografikus riport
 - A magyar újságírás hagyományaihoz tartozik, irodalmi eszközöket felhasználva tudósít és mond véleményt olyan jelenségekről, amelyek a társadalom mélyében és az emberi lelkekben zajló folyamatokról adnak látteleletet.

[A riport fajtái – 2.]

- Eseményriport
 - valamilyen sztorira, történetre, eseményre épülnek.
- Állapotriport
 - nem eseményre, hanem élethelyzetre, szituációra épülnek.

[A riport fajtái – 3.]

- bűnügyi riport
- gazdasági riport
- politikai riport
- kulturális riport
- sportriport
- stb.

[A riport készítése]

- Hosszas előkészületet igényel – utána kell olvasni a témának, minden lehetséges információval a birtokunkban lehet menni a „terepre”.
- A terepmunkára rá kell szánni az időt – esetenként akár napokat is.
- Kérdezni, beszélgetni, kapcsolatokat teremteni – elengedhetetlen, mert a riport középpontjában mindig az emberek – az emberi kapcsolatok – állnak.
- Az interjúval szemben nem csak a válaszokat kell felvenni vagy feljegyezni, de fel kell jegyezni a körülményeket, a környezet elemeit, a gesztusokat, és azt is, hogy milyen hangsúllyal mondta, aki mondta... Ezek az impressziók fontosak lehetnek a hangulati elemek megteremtésekor.

[A jó riporter]

„Egy jó riporter szemlélete nem egyszerűen eseményközpontú, hanem társadalmi ok-központú is, módszere pedig nem egyszerűen a szenzáció-keresés és leírás, hanem az összefüggés-keresés és okmagyarázat is. Ezért van szükség arra, hogy felvonultassa a műfajelemek sokaságát, hogy adatokat közöljön, helyszín- és cselekményleírást adjon, figurákat körvonalazzon és beszéltesen, mindezt elemezze, kommentálja, személyes ügyévé tegye, lelkesedjen érte, a tanulságokat érzékeltesse, és hogy szerzője teljes személyiségével jelen legyen a riportban.”

Faragó Vilmos

[A jó riporter...]

- életpasztalata és emberismerete révén képes összefüggésekben látni és gondolkodni;
- nem szónokol, nem ítélik, hatalma a kimondás, a megmutatás, a ráébresztés hatalma;
- érzékeny, van fantáziája és beleérző képessége;
- van szimata, mely a tehetség része;
- belső szabadság jellemzi;
- vállalja önmagát;
- ismeri az olvasóit.

[A legjobb magyar riporterek...]

- Móricz Zsigmond
- Örkény István
- Illyés Gyula
- Nemeskürty István
- Karinthy Ferenc
- Moldova György

-
- ...és minden idők egyik legkiválóbb riportere volt Ernest Hemingway!

A publicisztikai műfajcsalád

A vezércikk, a kommentár,
a hírfej, a glossza,
a jegyzet, a publicisztika,
a tárcsa és a pamflet

[A műfajcsalád jellemzői]

- A véleményközlő, publicisztikai írások:
 - értékelnek, elemeznek és véleményt nyilvánítanak;
 - gondolkodásra és egyéni véleményformálásra ösztönzik az olvasót;
 - érveket szolgáltatnak, a közönséget megismertetik a szerző álláspontjával;
 - jellemzőjük a szubjektivitás;
 - központjában a szerző véleménye áll.

[A vezércikk]

„A vezércikk a hírlap elején álló, az általános politikai helyzettel vagy valamely aktuális napi kérdéssel foglalkozó közlemény, amely a közvéleményt a lap álláspontjának törekszik érvelésével megnyerni.”

(Révai nagy lexikona)

„A vezércikkben nyilatkozik meg az újság politikája, fölfogása a társadalmi kérdésekről, véleménye minden eseményről, amely a közönséget foglalkoztatja.”

(Sajó Aladár – Róna Lajos: Az újság)

[A vezércikk]

- A legrangosabb publicisztikai műfaj
- Magas hírértékű eseményekből építkeznek, napi aktualitással.
- A kommentárból nőtt ki, korábban a címoldalon szerepelt, ma a véleményközlő rovatban, előkelő helyen van. A klasszikus vezércikket gyakran alá sem írták, a lap véleményét jelentette.
- Megfelel a lap ideológiai irányzatának.
- A vezércikk kevésbé keresi a kompromisszumot, egyenesen színt vall.
- A vezércikk egyértelmű állásfoglalás.

[A vezércikk]

- Korábban a vezércikk lejáratott volt: a Kádár-rendszerben párthű főszerkesztők írták.
- A klasszikus vezércikket mára felváltotta a kolumna.
- A kolumnista nagy presztízsű újságíró, akire figyel a közönség. Magyarországon kevés igazi kolumnista van (Medgyessy Gusztáv, Vántsa István, Tamás Ervin, Seres László – és az újak az internet világából: Tóta W. Árpád).
- A legőszintébb műfaj, kompromisszummentesen foglal állást, ezért kiszolgáltatott.

[A vezércikk célja]

- Befolyásolás
- Elriasztás – a cikk valamilyen veszélyre hívja fel a figyelmet
- Felvilágosítás – megmagyarázni valamit, felfedni az összefüggéseket
- Ösztönzés
- Köszöntés
- Szerkesztőségi esszé: ez a legtipikusabb: időszerű téma elemzése

[A jó vezércikk ismérvei]

- Arról szól, ami a potenciális olvasóközönséget foglalkoztatja.
- Minél kiélezettebb helyzetben születik a mű, annál egyértelműbb állásfoglalás kell.
- Világos vonalvezetés.
- A szerkesztésmód hasonlíthat a hír szerkesztéséhez. A bevezető megfelel a leadnek, csak nem tény, hanem egy tételt tartalmaz. A body ebben az esetben a tétel kibontása, az érvelés. Ezt követi a konklúzió, amely lehet javaslat, felhívás stb.
- Választékos formában, szükség esetén szenvedélyesen érvel.
- A szembenálló nézeteket cáfolja, de elegánsan: vezércikkben nem lehet sértegetni az ellenfelet.

[Híres vezércikkek]

- Kossuth Lajos: Cassandra-levél
 - (Kossuth volt a műfaj hazai megteremtője, a Cassandra-levélben a kiegyezés ellen érvelt)
- Emilé Zola: Vádolom!
 - (A Dreyfuss-perben tett állásfoglalás)
- Móra Ferenc: Hiszek az emberben
 - (A szegedi polgárságnak, 1918 karácsonyán)

[A kommentár]

*A politikai hírmagyarázók nagyjából
két csoportra oszthatók.
Egyesek többet írnak, mint amennyit
tudnak, mások pedig többet tudnak,
mint amennyit írnak...
(Egon Ervin Kisch)*

[A kommentár]

“A kommentár szerzője rendszerint valamilyen aktuális kül- vagy belpolitikai eseményből indul ki, és méltatva annak fontosságát, értékelve jelentőségét – értelmezi is a történeteket. Az értelmezés általában megköveteli a tények háttérének ismertetését, bizonyos lényeges összefüggések megvilágítását, esetleg az egymásnak ellentmondó tények vagy nézetek ütköztetését is. Ily módon a cikkíró nem egyszerűen tájékoztatja az olvasót, de többletinformációk nyújtásával, a rendelkezésre álló információk elmélyítésével és értékelésével segíti is saját véleménye kialakításában.”

Földes Anna

[A kommentár]

- A kommentár más néven **hírmagyarázat**.
- Szerzője valamilyen **aktuális kül- vagy belpolitikai eseményből** indul ki. Értelmezi a történeteket, és segíti az olvasót saját véleménye kialakításában. Stílusa **higgadt**.
- A szerző a végletekig **ragaszkodik a tényekhez, adatokhoz; feltárja a tények és adatok közötti összefüggéseket** saját felfogása szerint, és befolyásmentesen mutatja be a hátteret, az okokat és a célokat.
- Ebben az értelemben határműfaj a véleményközlő és a tényközlő műfajcsalád között.

[A kommentár]

- A kommentárral az újságíró egy **aktuális eseményről vagy témáról foglal állást**, megvilágítja a téma fontosságát, összehasonlítja és mérlegeli a nyilvánosságban megjelenő felfogásokat, véleményeket.
- A kommentár a közönségnek **segít abban, hogy kiismerje magát az információk özönében**, valós képet kapjon egy-egy eseményről, fejleményről.
- A kommentár lényegében **érvelés**. Érvelni világosan és következetesen kell. Az ellenérveket nem szabad elsikkasztani. Fontos, hogy a kommentár lehetőleg **világos következtetésre jusson**.
- A kommentárt a nyomtatott sajtóban egyértelmű nyomdai jelekkel, tördeléssel **el kell választani a hírektől**.
- A kommentár írása **szakújságírói feladat**: egy terület jó ismerője, beavatottjai, szakirányú végzettségű írnak kommentárt. A szerző meg van győződve saját igazáról.

[A kommentár]

- A kommentár fajtái:
 - Érvelő kommentár
 - az újságíró egy véleményt képvisel és erről másokat is meg akar győzni.
 - Egyenes kommentár
 - egyenesen dicsér vagy kritizál.
 - Egyrészt-másrészt kommentár
 - több lehetőség között mérlegel, és elgondolkodtat az egyrészt-másrészt között

[A kommentár]

- A kommentár felépítése:
 - Bevezetés
 - A bevezetésben a kommentár témáját kell tömören felvázolni – legtöbbször tömören megismételve magát a hírt, ami a kommentár apropóját adja
 - Érvelés
 - Az érvelési részben sorakoztatjuk fel az érveket, melyek a végkövetkeztetéshez vezetnek. Világosan és következetesen kell érvelni, pro és kontra egyaránt. A kommentár nem lehet egyoldalú!
 - Végkövetkeztetés
 - A kommentárnak mindig világos és egyértelmű végkövetkeztetéseket kell levonnia.

[Kommentár]

- Néhány tanács a kommentár írásához:
 - A kommentár írója számára legfontosabbak a tények. Ha a kiindulási pont nem stimmel minden helytelen.
 - Veszélyes olyan eseményeket kommentálni, melyek megváltozhatnak, mielőtt megjelenik a kommentár.
 - A szerzőnek óvakodnia kell azoktól a témáktól, melyeket nem ismer igazán.
 - Mielőtt a kommentár szerzője leírja az első sort tudnia kell, hogy hova akar kilyukadni.
 - Nem szabad csapongani: világos, egyértelmű és következetes érvelés kell. Egy gépelt oldalnyi kommentárba egy vagy két gondolatmenetnek van helye.
 - Át kell gondolni az érvek sorrendjét. Egy kommentárban meg kell lennie a vezérfonalnak.
 - Szemléltetően kell írni. Sok igét kell használni, képeket kell használni.

[A hírfej]

- A hírfej egy egészen különleges hírkomentár, amelyben valamilyen aktuális eseményt, hírt röviden, színes vagy humoros csattanóval idéz fel az újságíró.
- Olykor könnyörtelen és gyilkos humor, esetenként nyúlfarknyi, mindössze két mondat (egy mondatos hír, rá egy mondatos komment), és szójátékra épül.

[A glossza]

*„A glossza közkedvelt magyar éték,
főleg szenvedélyes újságolvasók
fogyasztják. Receptje: csípős
mustárral elhabart falra hányt borsó...”*

*(Horváth Mihály:
Félre-értelmező sajtószótár)*

[A glossza]

- A publicisztikai műfajcsalád szerelemgyereke. Édestestvére a jegyzetnek.
- A glosszaíró általában egyetlen gondolat vagy indulat szolgálja. A glosszaírás szenvedély és életforma. A valódi glossza szerelemből és méregből, felháborodásból, haragból és fölényből, értelem által létrejött indulatból születik.
- **Célja: a leleplezés.** Leleplezni a butaságot, az úrhatnámságot, az önkényt, az önkényeskedést, a türelmetlenséget és az inkompetenciát, a nagyképűséget és a képmutatást. Célpontjának száma végtelen.

[A glossza]

- A glossza görög eredetű szó, jelentése: **széljegyzet, megjegyzés, magyarázat.**
- Eredendően a gondolkodó, közügyekkel foglalkozó ember személyes ügyeinek rögzítésére szolgált. Régen lapszélre, margóra írt jegyzetet jelentett.
- A mai közmegegyezés szerint a **rövid, tömör, gyakran bíráló, csípős hangú, elsősorban ironikus hírlapi cikk** a glossza.
- A glosszaíró sajátja az **egyéni stílus**, gondolat, **sajátos látásmód.**
- **Apropója bármilyen jelentéktelen esemény lehet**, csekély hírértékkel.
- A jegyzettől az különbözteti meg, hogy míg a jegyzet egyfajta komolyságot (ez nem zárja ki az iróniát), logikai következetességet feltételez, addig a glosszát **az ironikus hangvétel jellemzi leginkább.**

[A glossza]

- Szerkesztési jellemzők:
 - Határozott gondolatmenet, szigorú stilisztika
 - Egyetlen témára koncentrálnak
 - Témája közügy
 - Személyes, érzelmekkel teli, de személyes érdekek nélküli
 - Erős kritikai él: bírál, de nem gyűlölködik
- Formai jellemzők:
 - Rövid, tömör terjedelem (Örkény: „egyperces publicisztika”)
 - Jellemzi az exozíció: előkészíti a csattanót.
 - A kifejtésnél az egyéni hang a lényeg
 - A csattanó gondolati csavar, de nem vicc
- Logikai módszere az indukció, vagyis amikor az egyedi történetből következtetünk az általánosra.

[A glossza]

- *A glossza tehát olyan rövid, csattanós, ironikus hangvétellű publicisztikai műfaj, amely elsősorban konfliktusos helyzeteket, eseteket dolgoz fel; írója a maga személyességével próbál eljutni az olvasóhoz, akinek érzelmeire, gondolataira hatni kíván.*
- A glosszaírók Magyarországon gyakran álnevet, betűjelet használnak.
- A magyar glosszahagyomány megteremtői: Karinthy Frigyes, Kosztolányi Dezső, Molnár Ferenc és Ady Endre.

[Karcolat]

- Amikor a glossza alapvetően ironikus hangvétele humorba csap át.
- Néhány vonással teremt portrét, élethelyzetet, epizódot.
- A karcolat nem törekszik összefüggő történet, jellem vagy élethelyzet bemutatására, kiragadott helyzetet mutat be, apró epizódokat, egy-egy képet.
- Kacérkodik a fikcióval, poénra kihegyezett műfaj. Szerkesztése, logikája laza.
- Képviselői: Jókai Mór, Mikszáth Kálmán, Móricz Zsigmond, Móra Ferenc, Krúdy Gyula, Kosztolányi Dezső...

[A kroki (croquis)]

- A grafikai „gyorsrajz” irodalmi megfelelője – vagyis vázlat, felvázolás néhány tollvonással.
- A tárcsa egyik változata, leginkább a karcolattal rokon, a karcolattal szemben viszont nem a direkt poén a célja.
- Általában derűs hangulatú, olykor szatirikus, gunyoros, rövid írás.
- Kiemelkedő képviselői: Mikszáth Kálmán, Molnár Ferenc, Karinthy Frigyes, Zelk Zoltán, Esterházy Péter...

[A humoreszk]

- Létezik a zenében és a költészetben is.
- Nevettető hatású, karcolatszerű próza.
- Elbeszélő jellegű éppúgy lehet, mint elmélkedő, publicisztikai jellegű.
- A leggyakrabban konferansziéként hallani a TV-ben és a rádióban.
- Képviselői: Karinthy Frigyes, Nagy Endre, Kellér Dezső...

[A jegyzet]

„Jegyzetnek nevezzük azt a rövid, maximum egy, másfél gépelt oldalnyi, általában egyetlen hírre, eseményre, gondolatra kihegyezett, stilisztikailag és hangulatilag markánsan megfogalmazott, meditáló, perszifláló (magyarázó), megkérdőjelező, csattanós írást, amely mindig érzelmi töltésű. Lehet ironikus, lírai, megrendült, elérzékenyült, ingerült stb. (...) A jó jegyzet egyetlen lendületes szellemi piruett, nem pedig egész estét betöltő balettkompozíció.”

Bodor Pál

[A jegyzet]

- Publicisztikai műfaj. Témájában kötetlen, szerkezetében, terjedelmében némileg kötött műfaj. Általában egyetlen tényhez kapcsolódik. Nem tűri a terjengősséget, megköveteli a sűrített, koncentrált fogalmazást.
- A jegyzet lehet szubjektív, lírai és ironikus is.
- A jegyzetíró szabadsága a témaválasztásban határtalan, többnyire az élet apró dolgairól, hétköznapi jelenségekről szól, jellemzője: az életismeret, a jó megfigyelő és asszociációs készség.

[A jegyzet]

- A jegyzetnél a kiindulópontként szolgáló esemény csak apropó, amelyben a szerző valamely társadalmi folyamat jellemző tünetét véli felfedezni.
- Az egyetlen újságírói műfaj, ahol a közönség nem annyira a tényeket, mint a gondolatokat és az érzelmeket kéri számon.
- A jegyzetíró gyakran társadalmi, erkölcsi, politikai kérdéseket világít meg, illusztrál egy köznapi példával.
- A jegyzetíró mottója: A téma az utcán hever.
- A jegyzet gyakran él a groteszk fordulatok előnyeivel, más újságírói műfajoktól eltérően teret kaphat benne a fikció és a novellisztikus elemek.
- A lapban két ellentétes vagy rokon hír (esemény) egymás mellé szerkesztése már jegyzet lehet.

[A jegyzet]

- A jegyzetnek kitüntetett szerepe van a magyar újságírásban – és divatos műfaj is, mert a legszemélyesebb megszólalás lehetőségét teremti meg.
- A legjobb magyar szépírók írtak jegyzeteket.
- Híres magyar jegyzetírók: Kosztolányi Dezső, Mórá Ferenc, Ady Endre, Krúdy Gyula, Szép Ernő, Márai Sándor...

[Publicisztika]

- Új, köztes és népszerű műfaj a kommentár és a jegyzet között.
- A publicisztika témája valamilyen társadalmi jelenség, amely a szerző számára kiindulópontként szolgál. A publicista a jegyzetíró és a kommentáríró között áll: legalább annyira szubjektív, a véleményformálásban szabad, mint a jegyzetíró; felkészültségében, hozzáértésében pedig mint a szakújságíró kommentárszerző.
- A közélet barométereként működik, hangvétele bátor: nem titkoltan szembeáll a hatalommal. A publicista az ellentmondásokat, a hazugságokat, a visszásságokat keresi, hogy felmutassa őket.
- Egyszerre lehet irodalmi nyelvezetű és közel állhat az élőbeszédhez is: helye lehet benne a szlengnek is.
- Publicisták: Uj Péter, Tóta W. Árpád, Seres László...
- Kifejezetten jó publicisztikákat lehet olvasni a blogszférában is!

[A tárcsa]

- A XIX. század végének, a XX. század elejének a legnépszerűbb műfaja, a sajtóműfajok közül talán a legközelebb ez áll a szépirodalomhoz.
- A tárcákat tovább nem írt novelláknak is nevezik.
- A novellával szemben a tárcsa lehet egy lírai hangvételi skicc is: egy ember, egy táj, egy hangulat, egy életkép rövid terjedelmű, szépirodalmi eszközökkel történő bemutatása.
- Célja nem más, mint a szórakoztatás – nem akar hírt magyarázni, sem közéleti történésekre reflektálni.
- Lényegét írója adja: az író szubjektív, szuverén egyénisége.
- Fontos magyar tárcsaírók: Mikszáth Kálmán, Karinthy Frigyes és Karinthy Ferenc, Kellér Andor, Heltai Jenő, Tömörkény István, Márai Sándor és a tárcsa „királya”, Krúdy Gyula.

[A pamflet]

- Többnyire politikai témájú publicisztikai írásmű, amelyben az irónia és a humor gyilkos gúnyba csap át...
- A pamflet írója nem leleplezni, hanem megsemmisíteni akar.
- Nem elgondolkodtatni akarja az olvasót, hanem az érzelmeire, az ösztöneire akar hatni. Célja a meghökkentés, a gyűlölet, düh, megvetés kiváltása a közönségből.
- Az ítéletet nem bízza a közönségre, hanem maga hirdeti ki.
- A szerző nyíltan felvállalja a személyes élményét, elfogultságát. Kísérletet sem tesz arra, hogy a kommentáríróhoz hasonlóan tényekkel, összefüggésekkel operáljon.
- Számára a cél a fontos, nem az eszköz. Szó sincs eleganciáról, szépirodalmi hangvételtől. Kifejezésmódja gyakran nyers és durva.
- Mindezzel együtt rendkívül szórakoztató tud lenni...

Kritikai műfajok

A recenzió,
a kritika
és az esszé

[A kritikai műfajcsalád]

A halálra ítélt kritikust készülnek éppen lefejezni. A kritikus az utolsó pillanatban még felnéz a tőkéről, és rosszallása jeléül odaszól a hóhérnak:

– Rémes, hogy hogyan fogja azt a bárdot...

[A kritikai műfajcsalád jellemzői]

- A kritikai műfajok célja az irodalom, a képző-, ipar- és filmművészet, a színház, a zene, a rádió és a televízió termékeinek, művészi alkotásainak ismertetése, értékelése.
- A színvonalas bírálatok nem csak a művet minősítik, hanem a közönség ízlését is formálják! Nagy tehát a kritikus felelőssége.
- A nehéz feladat a szakszerűség és az olvasmányosság egyensúlyának megteremtése.

[Recenzió]

- Az irodalom, a képző-, ipar- és filmművészet, a színház, a zene, a rádió és a televízió termékeinek, művészi alkotásainak tárgyilagos ismertetője.
- Rövid, sokszor csak 8-10 soros figyelemfelhívó, tájékoztató írásmű, ami véleményt nem nyilvánít (ez nem is célja), de a recenzió írója már a művek kiválasztásával is ítélik.
- A recenzió nagy részét a mű tartalmi ismertetése tölti ki, a befejezésben a cikkíró érzékelteti a véleményét, általában elismerő jelzőket használ, tartózkodik az elmarasztalástól.
- Beható elemzés nélkül nem is lenne etikus egy mű bírálata.

[A kritika]

Magából kikelve ront be a szerkesztőségbe egy festőművész, és nekitámad a kritikusnak, aki a legutóbbi kiállításáról nem éppen dicsérő szavakkal írt.

– Mégis milyen alapon írja ön egy képről azt, hogy rossz? Próbált egyáltalán már valaha festeni? – kérdezi feldúltan a művész.

A kritikus erre csak szarkasztikusan annyit mondott:

– Nézze, kérem, én egy tojásról is meg tudom mondani, hogy rossz. Pedig még sohasem tojtam...

[A kritika]

- A görög krino (ítél) szóból ered.
- Feladata, hogy esztétikai alapelvek alapján valamiféle értékrendet állapítson meg.
- Tudományos igényességet, szubjektivitást és jó íráskészséget feltételez.
- Funkciói:
 - Objektív ismertetése a műnek.
 - A közönség érdeklődésének felkeltése.
 - Szubjektív ítélet a mű felett.
- Szigorúan szakújságírói feladat!

[A kritika]

Megbetegedett a lap zenekritikusa, így a főszerkesztő a sportrovat fiatal munkatársát küldte el, hogy tudósítson az aznap esti, jelentősnek ígérkező hangversenyről. A főszerkesztő a másnapi lapban megdöbbenve olvasta a tudósítást:

„Színházunkban a zenekar tegnap este Brahms műveivel került össze. Brahms győzött.”

[A kritika]

- A kritika nem lehet burkolt reklám.
- Tájékoztató valamely művészeti ág eredményeiről, új művekről és tendenciákról és időnként a divat változásairól is.
- Új ismereteket ad, segít eligazodni és válogatni a legújabb művészeti törekvések és művek között.
- Közérthető, igényes nyelvezetű.
- Egyensúlyban van a szakszerűség és az olvashatóság.
- A kritikus gyakran az alkotót is minősíti, és elhelyezi az alkotást az alkotó életművében.

[Kinek szól a kritika?]

- Mindenekelőtt az olvasónak
 - Tájékoztat a legújabb művészeti alkotásokról, azok tendenciáiról, érveivel segít az olvasónak saját véleménye kialakításában, de ehhez az írónak esztétikailag megalapozott és saját élményeivel hitelesített érvekre van szüksége.
- A művésznek
 - Az író, rendezőt, színészt, festőt, zenészt is megszólítja, tudatosítja benne a műben felfedezett értéket, és jelzi, melyek azok a részletek, elemek, amelyek véleménye szerint nem felelnek meg az író által alkalmazott követelményrendszernek.
- Más kritikusoknak
 - Mindenkinek fontos a szakma véleménye, ez azonban nem befolyásolja a kritikát.
- Az utókornak
 - A kritika a kor irodalmának, színházművészetének lenyomata.

[A jó kritikus]

- Ne legyen elfogult!
- Baráti, szakmai érdek ne vezérelje!
- Ne írjon felkészületlenül!
- Ne akarjon feltűnést kelteni az írásával!
- Az igazságot keresse!
- Legyen tisztességes és őszinte!

[Esszé]

- Francia szó, eredeti jelentése kísérlet vagy próbálkozás.
- Módszere a tudományos értekezéshez, stílusa viszont a szépirodalomhoz közelebb.
- Személyes hangvételű írás.
- Egyszerre szól a szakmabeliekhez és a nagyközönséghez.
- Vitázó, harcos műfaj.
- Nem törekszik megcáfolhatatlan bizonyításra, de rendelkezik szubjektív hitelességgel láttató erővel. Egyszerre elemző és kommentáló.
- Híres esszéírók: Voltaire, Diderot, Schiller, Goethe, Thomas Mann, Camus, idehaza pedig: Kosztolányi Dezső, Illyés Gyula, Szerb Antal, Németh László, Csoóri Sándor, Nemes Nagy Ágnes...

Szolgáltató, kiegészítő műfajok

Horoszkóp, eseménynaptár,
TV-műsor, receptek,
a szakértő válaszol,
olvasói levelek stb.

[A kiegészítő műfajok]

- A sajtónak fontos társadalmi-közéleti szolgáltató szerepe is van, éppen ezért a lapokban helyet kell kapniuk bizonyos szolgáltató rovatoknak is, mint például:
 - Eseménynaptár és programajánló
 - TV- és rádióműsor
 - Receptek
 - Grafológia
 - Horoszkóp
 - Vásárlási tanácsadó
 - A szakértő válaszol
 - Tőzsde hírek
- E szolgáltatások jó része ma már teljesen összefonódott a reklámmal: a PR-cikkek, a különféle termékek újságírói bemutatásai az esetek többségében fizetett reklámok. Ez az olvasó számára közömbös, az információ és a minőség a fontos.
- Fontos a fizetett PR-anyagokat tördelésben is jól láthatóan jelölni, elkülöníteni a szerkesztőségi anyagoktól (X). A lap hitelessége múlhat rajta.
- Új médiatörvény: termékmegjelenítés lehetősége a TV-műsorokban!

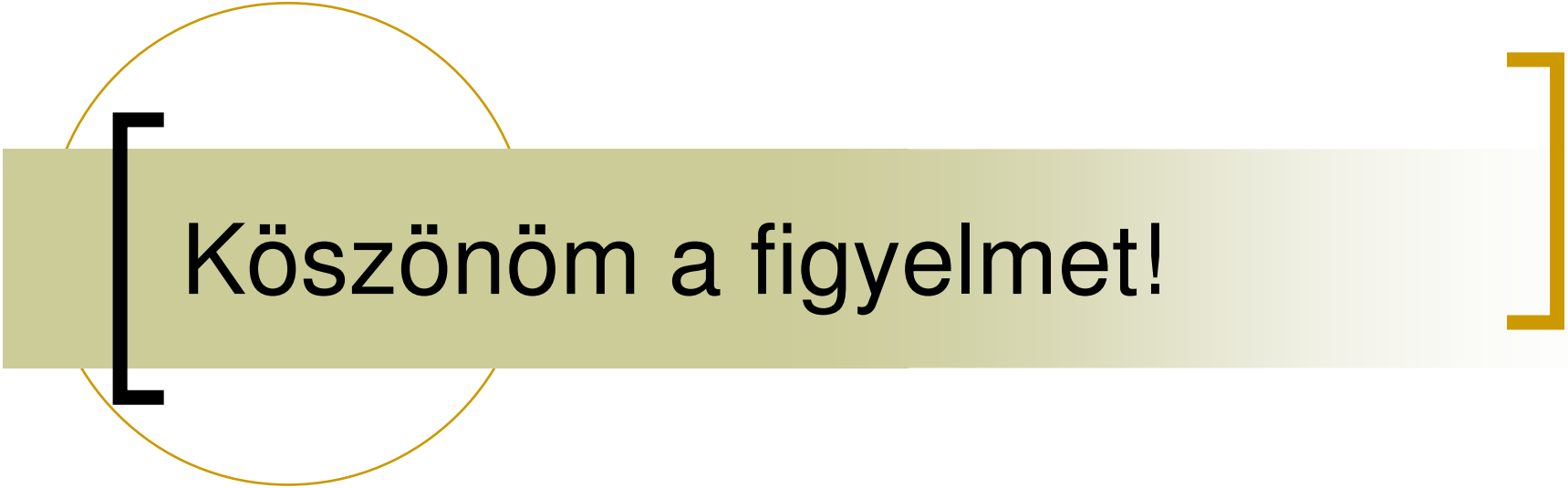
[Az olvasói levél]

- Növeli a lap életközelségét.
- Sokoldalúbbá teszi a lapot.
- Az olvasói levelek olyan visszajelzések, amelyek szinte tartalmuktól függetlenül a lap sikerét demonstrálják.
- A levelek az olvasókkal való kapcsolattartás eszközei.
- Közlésükkel kapcsolatos probléma: a mennyiség a minőség rovására mehet.
- Közlésük külön rovatban, szerkesztőségi reflexiókkal vagy azok nélkül történik.
- Az olvasói levél értékes, mással nem pótolható információforrás.

[Egy különleges olvasói levél]

A főszerkesztő a napi postájában egy különleges olvasói levelet talál. A levélben mindössze két szó áll: „Piszok fráter!” A főszerkesztő azon nyomban végighordozza a levelet a munkatársai közt a következő megjegyzéssel:

– Névtelen levelet többször kaptam már, de ez egészen új figura. Ez az alak a szöveget hallgatja el és csak a nevét írja alá...

Köszönöm a figyelmet!